

การสร้างสรรคประติมากรรมเครื่องปั้นดินเผาเพื่อการติดตั้งถาวรจากบริบทพื้นที่ และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนหลังสถานีรถไฟศาลาธรรมสพน์

Creative Ceramic sculptures for permanent installations based on the context of the area and the participation of local people in the community behind Sala Thammasop Railway Station

ปราเมศวร์ กลางหมื่นไวย

Pramet Klangmuenwai

สาขาการออกแบบทัศนศิลป์และการออกแบบผลิตภัณฑ์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

Visual Art Design - Product Design Faculty of Fine and applied arts

ผู้นิพนธ์หลัก e-mail: Pramet.kla@btu.ac.th

Received: January 29, 2025; Revised: December 24, 2025; Accepted: December 26, 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง การสร้างสรรคประติมากรรมเครื่องปั้นดินเผาเพื่อการติดตั้งถาวรจากบริบทพื้นที่ และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนหลังสถานีรถไฟศาลาธรรมสพน์ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบริบททางสังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนหลังสถานีรถไฟศาลาธรรมสพน์ กับแนวความคิดการสร้างสรรคประติมากรรมติดตั้งถาวร และ 2) สร้างสรรคผลงานประติมากรรมเครื่องปั้นดินเผาที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบวิจัยเพื่อการสร้างสรรค (practice-based research) โดยใช้การศึกษาบริบทพื้นที่ การสังเกต การสัมภาษณ์ และกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาแนวคิดและออกแบบผลงานสร้างสรรค วัสดุหลักที่ใช้คือดินพื้นถิ่นของชุมชนศาลาธรรมสพน์ ซึ่งถูกนำมาแปรรูปและสร้างสรรคเป็นประติมากรรมเครื่องปั้นดินเผาสำหรับการติดตั้งถาวรในพื้นที่สาธารณะ กระบวนการดังกล่าวมุ่งเน้นการเชื่อมโยงศิลปะกับบริบทพื้นที่ และการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การออกแบบ ไปจนถึงการสร้างสรรคผลงาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) กระบวนการสร้างสรรคศิลปะผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนสามารถทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการสื่อสารและสะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต และความทรงจำร่วมของชุมชนได้อย่างชัดเจน และช่วยเสริมสร้างความรู้สึกรักเป็นเจ้าของพื้นที่ของคนในชุมชน

และ 2) การสร้างสรรค์ประติมากรรมติดตั้งถาวรจากดินพื้นถิ่นไม่เพียงก่อให้เกิดผลงานศิลปะที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ แต่ยังมีบทบาทในการพัฒนาพื้นที่สาธารณะ ส่งเสริมความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และสร้างคุณค่าเชิงสังคมและวัฒนธรรมในระยะยาว งานวิจัยนี้จึงแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่ผสมผสานบริบทพื้นที่และการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการพัฒนาพื้นที่สาธารณะอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ประติมากรรมเครื่องปั้นดินเผา; บริบทพื้นที่; การมีส่วนร่วมของชุมชน; ประติมากรรมติดตั้งถาวร

ABSTRACT

This research, Creative Ceramic Sculptures for Permanent Installations Based on Spatial Context and Community Participation behind Sala Thammasop Railway Station, aims to 1) analyze the relationship between the social, cultural, and lifestyle context of the community behind Sala Thammasop Railway Station and the concept of permanent sculptural installation, and 2) create ceramic sculptural works that reflect the community's identity through participatory processes.

This study employs qualitative research using a practice-based research approach. Data were collected through site studies, observation, interviews, and community participation, which served as key tools in developing creative concepts and design processes. Local clay from the Sala Thammasop area was used as the primary material for creating permanent ceramic sculptures installed in public spaces. The creative process emphasized the integration of artistic practice with spatial context and community participation at every stage, from conceptual discussion and design to the creation of the final artworks.

The findings reveal that 1) participatory art-making processes function as an effective medium for communicating and reflecting the cultural identity, lifestyles, and collective memory of the local community, while also fostering a sense of ownership among community members; and 2) the creation of permanent ceramic

sculptures using local materials not only results in artworks that are contextually appropriate, but also contributes to the development of public spaces, strengthens social relationships within the community, and generates long-term social and cultural value. This research highlights the potential of creative art practices that integrate spatial context and community participation as a sustainable approach to public space development.

Keywords: ceramic sculpture; spatial context; community participation; permanent installation sculpture

บทนำ

พื้นที่สาธารณะในชุมชนท้องถิ่นมีได้ทำหน้าที่เพียงเป็นพื้นที่ใช้สอยในชีวิตประจำวันเท่านั้น หากแต่ยังเป็นพื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ ความทรงจำ และวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน ศิลปะในพื้นที่สาธารณะ โดยเฉพาะงานประติมากรรมติดตั้งถาวร จึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างความหมายให้กับพื้นที่ รวมถึงเป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคน พื้นที่ และบริบททางสังคมวัฒนธรรม แนวคิดศิลปะกับชุมชน (art and community) และศิลปะสาธารณะ (public art) ได้รับการกล่าวถึงอย่างต่อเนื่องในฐานะเครื่องมือที่สามารถส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน และสนับสนุนการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน

ชุมชนหลังสถานีรถไฟศาลาธรรมสพน์ตั้งอยู่ในเขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนที่มีบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

ที่หลากหลาย มีความสัมพันธ์กับระบบคมนาคม คลอง และวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของคนในพื้นที่ ชุมชนแห่งนี้ยังคงรักษากิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงของสังคมเมือง บริบทดังกล่าวส่งผลให้พื้นที่ชุมชนหลังสถานีรถไฟศาลาธรรมสพน์มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่สร้างสรรค์ทางศิลปะที่สามารถสะท้อนอัตลักษณ์และเรื่องราวของชุมชนได้อย่างชัดเจน

จากการดำเนินงานวิจัยและโครงการบริการวิชาการของผู้วิจัยในพื้นที่ชุมชนหลังสถานีรถไฟศาลาธรรมสพน์อย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่โครงการศึกษาและพัฒนาดินพื้นถิ่นสู่กระบวนการออกแบบและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา ไปจนถึงการพัฒนา รูปแบบของที่ระลึกจากวัสดุท้องถิ่น พบว่าคนในชุมชนมีศักยภาพในการเรียนรู้ การจัดการวัสดุพื้นถิ่น และการสร้างสรรค์ผลงานที่

สะท้อนอัตลักษณ์ของตนเองได้ กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้และการมีส่วนร่วมดังกล่าวไม่เพียงก่อให้เกิดผลในเชิงเศรษฐกิจหรือผลิตภัณฑ์ชุมชนเท่านั้น แต่ยังนำไปสู่การสร้างความรู้ในคุณค่าและความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

อย่างไรก็ตาม งานสร้างสรรค์ที่ผ่านมายังมุ่งเน้นในระดับผลิตภัณฑ์หรือกิจกรรมเชิงโครงการเป็นหลัก ขณะที่การยกระดับองค์ความรู้สู่การสร้างสรรค์ศิลปกรรมเชิงพื้นที่ โดยเฉพาะประติมากรรมเครื่องปั้นดินเผาเพื่อการติดตั้งถาวรในพื้นที่สาธารณะ ซึ่งเชื่อมโยงบริบทพื้นที่และการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นระบบในเชิงวิจัย ยังมีการศึกษาและพัฒนาไม่มากนัก งานวิจัยนี้จึงมีความสำคัญในการเติมช่องว่างดังกล่าว โดยนำกระบวนการวิจัยเชิงสร้างสรรค์มาผสานกับแนวคิดศิลปะกับชุมชน เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้านการออกแบบและสร้างสรรค์ประติมากรรมเครื่องปั้นดินเผาที่ตอบสนองบริบทพื้นที่และความต้องการของชุมชน

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดในการสร้างสรรค์ประติมากรรมเครื่องปั้นดินเผาเพื่อการติดตั้งถาวร โดยใช้ดินพื้นถิ่นเป็นวัสดุหลัก และใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นแกนสำคัญของการวิจัย เพื่อสะท้อนอัตลักษณ์ วิถีชีวิต และภูมิปัญญาของชุมชนหลังสถานีรถไฟฟ้าสาทรธรรมสพน์ พร้อมทั้งศึกษาบทบาทของงานศิลปะดังกล่าว

ต่อการพัฒนาพื้นที่สาธารณะและความยั่งยืนของชุมชนในระยะยาว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบริบททางสังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนหลังสถานีรถไฟฟ้าสาทรธรรมสพน์ กับแนวคิดการสร้างสรรค์ประติมากรรมเครื่องปั้นดินเผาเพื่อการติดตั้งถาวรในพื้นที่สาธารณะ

2. เพื่อสร้างสรรค์ประติมากรรมเครื่องปั้นดินเผาสำหรับการติดตั้งถาวร โดยใช้วัสดุพื้นถิ่นและกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นฐานของการออกแบบและการสร้างสรรค์

3. เพื่อศึกษาบทบาทของกระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะเชิงมีส่วนร่วมที่มีต่อการสะท้อนอัตลักษณ์ชุมชน การสร้างความรู้สึกรับรู้เป็นเจ้าของพื้นที่ และการพัฒนาพื้นที่สาธารณะอย่างยั่งยืน

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบวิจัยเพื่อการสร้างสรรค์ (practice-based research) มุ่งศึกษาและพัฒนาแนวคิดการสร้างสรรค์ประติมากรรมเครื่องปั้นดินเผาเพื่อการติดตั้งถาวรจากบริบทพื้นที่และการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยใช้ทรัพยากรและวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นสื่อกลางในการแสดงออกทางศิลปะและวัฒนธรรม

ขอบเขตด้านพื้นที่วิจัยกำหนดอยู่ที่ชุมชนหลังสถานีรถไฟศาลาธรรมสพน์ แขวงทวีวัฒนา เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร โดยผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อศึกษาบริบททางกายภาพ สังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในชุมชน ตลอดจนทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์งานเครื่องปั้นดินเผา

ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยผู้นำชุมชน ชาวบ้าน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างสรรค์ประติมากรรมเครื่องปั้นดินเผา และผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปกรรมกับบริบทพื้นที่ โดยการใช้การสัมภาษณ์ การสังเกต และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเชิงปฏิบัติการเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

ขอบเขตด้านกระบวนการสร้างสรรค์มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การออกแบบแนวคิด การทดลองวัสดุ การสร้างสรรค์ผลงาน ไปจนถึงการติดตั้งประติมากรรมในพื้นที่สาธารณะ เพื่อให้ผลงานที่ได้สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนและสามารถดำรงอยู่ในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

ระเบียบวิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบวิจัยเพื่อการสร้างสรรค์ (Practice-based Research) ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างองค์ความรู้ผ่าน

กระบวนการปฏิบัติการทางศิลปะ โดยการใช้การสร้างสรรค์ประติมากรรมเครื่องปั้นดินเผาเป็นแกนกลางของการวิจัย แนวทางดังกล่าวเปิดโอกาสให้กระบวนการออกแบบ การทดลองวัสดุ และการมีส่วนร่วมของชุมชน ทำหน้าที่เป็นทั้งเครื่องมือวิจัยและผลลัพธ์ของการวิจัยในเวลาเดียวกัน

การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 6 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

ส่วนที่ 1 การศึกษาบริบทพื้นที่และชุมชน

ผู้วิจัยลงพื้นที่ชุมชนหลังสถานีรถไฟศาลาธรรมสพน์เพื่อศึกษาบริบททางกายภาพ สังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยใช้วิธีการสังเกต การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน และชาวบ้าน รวมถึงการรวบรวมข้อมูลจากงานวิจัยและโครงการบริการวิชาการที่ผู้วิจัยเคยดำเนินการในพื้นที่ ข้อมูลดังกล่าวถูกนำมาวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจอัตลักษณ์และศักยภาพของพื้นที่ ซึ่งเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาแนวคิดการสร้างสรรค์

ศิลปะกับชุมชนเป็นกระบวนการที่ศิลปินและประชาชนร่วมกันสร้างความหมายให้กับพื้นที่ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน (ถนอม ขำภักดี, 2551)

การติดตั้งประติมากรรมต้องพิจารณาถึงบริบทของสังคมที่มันจะตั้งอยู่ ควรหมายถึงการสะท้อนถึงวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ หรือเรื่องราวของชุมชนนั้น ๆ ซึ่งช่วยสร้างความรู้สึกร่วมกัน

เป็นเจ้าของในพื้นที่นั้น โดยชุมชนหลังสถานีรถไฟศาลาธรรมสพน์ ตั้งอยู่ในเขตที่มีความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่หลากหลาย บริเวณนี้มักมีการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและเทศกาลที่เกี่ยวข้องกับประเพณีท้องถิ่น โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลต่าง ๆ เช่น สงกรานต์ หรือวันลอยกระทง สภาพแวดล้อมในพื้นที่นี้มีทั้งบ้านเรือนแบบดั้งเดิมซึ่งมีสถาปัตยกรรมที่สวยงาม และสถานที่สำคัญ เช่น วัด ศาลเจ้า และพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น อีกทั้งยังมีตลาดท้องถิ่นที่นำเสนออาหารและสินค้าวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ผู้คนได้สัมผัส มชนนี้มีการสนับสนุนคนท้องถิ่นในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ ไม่ว่าจะเป็นงานหัตถกรรม การแสดงดนตรีพื้นบ้าน ซึ่งสามารถพบได้ในกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในชุมชน

โดยรวมแล้ว ชุมชนหลังสถานีรถไฟศาลาธรรมสพน์ เป็นแหล่งที่มีเสน่ห์ทางวัฒนธรรมและศิลปะ ซึ่งเป็นแหล่งรวมของความหลากหลายทางวัฒนธรรมและกิจกรรมที่สร้างสรรค์ และยังคงรักษาและสืบทอดประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นต่อไป

ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์วัสดุและทรัพยากรพื้นถิ่น

ผู้วิจัยศึกษาคุณสมบัติของดินพื้นถิ่น ศาลาธรรมสพน์ ทั้งในด้านลักษณะทางกายภาพ ความเหมาะสมในการขึ้นรูป และ

ความทนทานต่อการใช้งานในพื้นที่สาธารณะ การทดลองวัสดุในขั้นตอนนี้ทำหน้าที่เป็นกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติ เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับศักยภาพของวัสดุพื้นถิ่นในการนำไปใช้สร้างสรรค์ประติมากรรมติดตั้งถาวร

ส่วนที่ 3 การมีส่วนร่วมของชุมชน

ภาพที่ 1 ภาพคนในชุมชนละการมีส่วนร่วมในโครงการหรือกิจกรรม ที่มา: ผู้วิจัย

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นหัวใจสำคัญของงานวิจัย โดยผู้วิจัยจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเปิดพื้นที่ให้ชาวบ้านร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เสนอแนวคิด และทดลองสร้างสรรค์ผลงานเครื่องปั้นดินเผา กระบวนการดังกล่าวไม่เพียงเป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ แต่ยังเป็นกระบวนการร่วมสร้างองค์ความรู้ระหว่างผู้วิจัยและชุมชน ในการออกแบบและติดตั้งประติมากรรมสามารถช่วยให้ประชาชนรู้สึกผูกพัน และเปิดโอกาสให้เกิดการสนทนาและการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยและคนในชุมชนโดย กระบวนการดังกล่าว

สอดคล้องกับผลการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาดินและการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาจากทรัพยากรท้องถิ่น (ปราเมศวร์ กลางหมื่นไวย, 2564; ปราเมศวร์ กลางหมื่นไวย, 2565) การนำองค์ความรู้จากงานวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมและเก็บข้อมูลใน 2 โครงการของตัวผู้วิจัยเอง คือ 1. โครงการศึกษาและพัฒนาดิน “ชุมชนสถานีรถไฟศาลาธรรมสพน์” สู่กระบวนการออกแบบและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา งบประมาณวิจัยปี 2564 และ 2. การพัฒนารูปแบบของที่ระลึกจากวัสดุท้องถิ่นและส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ “ชุมชนสถานีรถไฟศาลาธรรมสพน์” เพื่อการจัดการผลิตภัณฑ์ชุมชนอย่างยั่งยืน งบประมาณวิจัยปี 2565 สู่การเผยแพร่ให้คนในชุมชนได้ทดลอง ปฏิบัติการออกแบบสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่ใช้วัสดุในท้องถิ่น ในกระบวนการออกแบบ สร้างสรรค์ และ ผลิตภัณฑ์งานอันเป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชน เป็นการสนับสนุนและส่งเสริมสร้างองค์ความรู้ในด้านต่างๆ เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เพื่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี มีรายได้ โดยการนำทรัพยากรอันทรงคุณค่าและมีเอกลักษณ์ของชุมชนมาสร้างมูลค่า

ส่วนที่ 3 การออกแบบและพัฒนาแนวคิดประติมากรรม

ข้อมูลจากการศึกษาบริบท วัสดุ และการมีส่วนร่วมของชุมชน ถูกนำมาสังเคราะห์เป็นแนวคิดการออกแบบประติมากรรม

เครื่องปั้นดินเผาในลักษณะกึ่งนามธรรม โดยมุ่งเน้นการสื่อความหมายถึงวิถีชีวิตความสัมพันธ์กับธรรมชาติ และอัตลักษณ์ของชุมชน รูปแบบประติมากรรมถูกพัฒนาอย่างต่อเนื่องผ่านการทดลองและการสะท้อนผลจากผู้มีส่วนร่วมในชุมชน

ภาพที่ 2 ภาพในขณะที่ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ที่มา:ผู้วิจัย

ก่อนการออกแบบสร้างสรรค์ผลงานในพื้นที่ ในงานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลศึกษาบริบท วิถีชีวิต การดำเนินชีวิตของคนในชุมชน รวมถึงสอบถามความเห็นของประชากรในพื้นที่ พบว่า วิถีชีวิตของคนในชุมชนหลังสถานีรถไฟศาลาธรรมสพน์มีความน่าสนใจและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยทั่วไปชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้สถานีรถไฟและคลองที่มีการเคลื่อนไหวของผู้คนและสินค้า ส่งผลให้เกิดความหลากหลายของวัฒนธรรมในชุมชน

ภาพที่ 3 วิถีชีวิตชาวบ้านในชุมชนหลังสถานี
รถไฟศาลาธรรมสพน์ ที่มา: ผู้วิจัย

ผู้คนจากพื้นที่ต่าง ๆ มักจะแวะเวียนมาที่นี้ ส่งผลให้มีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม และสามารถส่งเสริมกิจกรรมทางสังคม เช่น ตลาดนัดหรือการจัดงานเทศกาลและคลองหลายสายที่พาดผ่านชุมชนช่วยเสริมความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ โดยเฉพาะการทำเกษตรกรรม การมีน้ำจากคลองช่วยในการเกษตร และยังสามารถใช้ในการทำประมงได้ด้วย สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญในการดำรงชีวิตของคนในชุมชนจะมีลักษณะการใช้ชีวิตที่แตกต่างจากชุมชนอื่น

การพิจารณาทำเลที่ตั้งมีความสำคัญพื้นที่และเวลา มีความสัมพันธ์ร่วมกันในงานศิลปะสาธารณะ และงานศิลปะกับชุมชน เพราะทำเลที่ดีจะช่วยให้ประติมากรรมเข้าถึงผู้ชมได้มากขึ้น และยังส่งผลต่อการรับรู้และประสบการณ์ที่ผู้ชมมีต่อศิลปะ สำหรับผู้ดำเนินการวิจัยจำเป็นจะต้องศึกษาความหมาย และสภาพปัญหาของพื้นที่ให้

ครอบคลุม ซึ่งพื้นที่ในการติดตั้งงานศิลปะชุมชน คือ บริเวณลานกิจกรรมชุมชนบริเวณหน้าสถานีรถไฟศาลาธรรมสพน์พื้นที่นี้เป็นจุดที่ชุมชนสามารถมาร่วมตัวกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น งานเทศกาล งานตลาด หรือกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน รวมถึงการสร้างตลาดขนาดเล็กในลานนี้ สามารถช่วยสนับสนุนธุรกิจท้องถิ่น เช่น ร้านค้า ร้านอาหาร ผลผลิตทางการเกษตรของคนในชุมชน ซึ่งจะส่งผลดีต่อเศรษฐกิจของชุมชน

ส่วนที่ 4 สถานะของศิลปะในพื้นที่ที่ สอดคล้องกับบริบทชุมชน

งานศิลปะในพื้นที่สาธารณะมีบทบาทสำคัญในการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการพัฒนาชุมชนเมือง (Grodach, C. 2009)

ศิลปะในพื้นที่สาธารณะควรมีแนวโน้มที่จะเปิดกว้างต่อการตีความและการมีปฏิสัมพันธ์ ด้วยรูปแบบประติมากรรมเครื่องปั้นดินเผาที่แสดงถึงวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของคนในพื้นที่และวัสดุหลักที่นำมาสร้างสรรค์นั้นทำมาจากดินในพื้นที่ถิ่นของชุมชนศาลาธรรมสพน์ โดยกระบวนการสร้างสรรค์นั้นได้ให้คนในชุมชนได้ร่วมกันเสนอแนวคิดและสร้างสรรค์อันก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ต่อคนในชุมชน ผ่านโครงการบริการวิชาการศิลปะและการออกแบบครั้งที่ 8 (โครงการสร้างสรรค์ศิลปกรรมติดตั้งถาวรจากวัสดุดินพื้นถิ่นชุมชนหลังสถานีรถไฟศาลาธรรมสพน์ โดยชุมชนมี

ส่วนร่วม) ผู้วิจัยได้เห็นถึงทักษะความสามารถของชาวบ้านที่เพิ่มขึ้นโดยชาวบ้านสามารถจัดการกับวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อให้เกิดคุณภาพและสามารถสร้างสรรค์ประติมากรรมเครื่องปั้นดินเผา กระบวนการนี้เกิดความรู้ต่อยอดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน ซึ่งชุมชนหลังสถานีรถไฟศาลาธรรมสพน์เป็นชุมชนที่กำลังพัฒนาโดยมีองค์กรต่างๆทั้งภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุนในกิจกรรม โครงการต่าง ๆ ซึ่งมีผู้คนหลากหลายแวะเวียนเข้าไปในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ส่วนที่ 5 การสร้างสรรค์และการติดตั้ง

ผลงาน

ผู้วิจัยและคนในชุมชนร่วมกันคิดและออกแบบประติมากรรมเครื่องปั้นดินเผาตามแนวคิดที่พัฒนาขึ้น เพื่อนำไปติดตั้งในพื้นที่สาธารณะของชุมชนหลังสถานีรถไฟศาลาธรรมสพน์ ขั้นตอนนี้เป็น การทดสอบความเหมาะสมของผลงานทั้งในเชิงศิลปะ ความแข็งแรงของวัสดุ และความสัมพันธ์กับพื้นที่จริง

งานประติมากรรมเครื่องปั้นดินเผาบนพื้นที่สาธารณะต้องพิจารณาถึงการเลือกใช้วัสดุ รูปแบบ และวิธีการติดตั้งที่เหมาะสม สร้างสรรค์ความหมายใหม่ให้กับพื้นที่และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนให้มากที่สุด นอกจากนี้ ยังควรคำนึงถึงความทนทานต่อสภาพแวดล้อมและความปลอดภัยของผู้ใช้พื้นที่ด้วย และวิธีการติดตั้งที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และง่ายการบำรุงรักษา เพื่อให้

ประติมากรรมสามารถอยู่รอดและมีคุณค่าในระยะยาว

ด้วยวัสดุที่ใช้เป็นเซรามิกเป็นวัสดุที่นิยมใช้ในสภาพแวดล้อมที่รุนแรง เนื่องจากมีความทนทานต่อการกัดกร่อนและการสึกหรอสูง นอกจากจะทนทานต่อการกัดกร่อนและการสึกหรอแล้ว เซรามิกชั้นสูงยังทนต่ออุณหภูมิ แรงกดดัน และสภาวะที่รุนแรงอื่นๆได้อีกด้วย ด้านความแข็งแรงของเนื้อวัสดุ สามารถทนต่อการเสียดสีและการกัดกร่อนได้ดี และทนต่ออุณหภูมิสูง ที่เกิดขึ้นระหว่างการใช้งาน ดังนั้นประติมากรรม

การวิจัยในครั้งนี้ไม่เพียงแต่สร้างสรรค์ผลงานศิลปะเท่านั้น แต่ยังช่วยให้ชุมชนรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ และส่งเสริมเรื่องราวต่างๆ เพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่มีค่าให้คงอยู่ โดยใช้สัญลักษณ์ที่สื่อความหมายของชุมชน ให้มีความหมายที่ลึกซึ้งและเชื่อมโยงกับวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของชุมชน

ข้อมูลจากการศึกษาบริบท วัสดุ และการมีส่วนร่วมของชุมชน ถูกนำมาสังเคราะห์เป็นแนวคิดการออกแบบประติมากรรมเครื่องปั้นดินเผาในลักษณะกึ่งนามธรรม โดยมุ่งเน้นการสื่อความหมายถึงวิถีชีวิต ความสัมพันธ์กับธรรมชาติ และอัตลักษณ์ของชุมชน รูปแบบประติมากรรมถูกพัฒนาอย่างต่อเนื่องผ่านการทดลองและการสะท้อนผลจากผู้มีส่วนร่วมในชุมชน

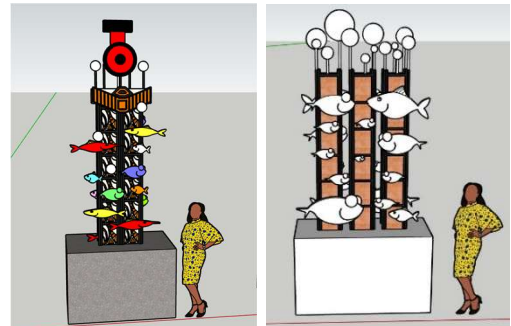

ภาพที่ 5 บรรยากาศการสร้างสรรค์
ประติมากรรมเครื่องปั้นดินเผา ที่มา:ผู้วิจัย

ในการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมเครื่องปั้นดินเผา งานวิจัยนี้มุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนหลังสถานีรถไฟศาลาธรรมสพน์อย่างเป็นระบบ โดยถือว่าคนในชุมชนมิได้เป็นเพียงผู้รับผลงานศิลปะ หากแต่เป็นผู้ร่วมสร้างสรรค์องค์ความรู้และผลงานศิลปะร่วมกับผู้วิจัย กระบวนการดังกล่าวเริ่มต้นจากการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้และฝึกทักษะการทำเครื่องปั้นดินเผาให้แก่คนในชุมชน เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านงานหัตถกรรม รวมถึงสร้างความเข้าใจในคุณค่าของวัสดุดินพื้นถิ่นที่มีอยู่ในชุมชน

กิจกรรมการปฏิบัติประกอบด้วย การแนะนำคุณสมบัติของดินพื้นถิ่น เทคนิคการเตรียมดิน การขึ้นรูป และการสร้างลวดลายเบื้องต้น โดยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมได้ทดลองปฏิบัติจริง กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวไม่เพียงมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะเชิงช่างเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างผู้วิจัยและคนในชุมชน

อันนำไปสู่การสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของท้องถิ่น

ภาพที่ 4 ผลการออกแบบประติมากรรม
เครื่องปั้นดินเผา ที่มา: ผู้วิจัย

ภายหลังจากการพัฒนาทักษะพื้นฐาน ผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมเชิงมีส่วนร่วมเพื่อให้คนในชุมชนเข้ามามีบทบาทในการเสนอแนวคิดและร่วมออกแบบผลงานประติมากรรม โดยเปิดพื้นที่ให้ชาวบ้านสะท้อนเรื่องราววิถีชีวิต ความทรงจำ และสัญลักษณ์ที่มีความหมายต่อชุมชน แนวคิดดังกล่าวถูกนำมาพัฒนาเป็นลวดลาย รูปทรง และโครงสร้างของประติมากรรมในลักษณะกึ่งนามธรรมผ่านกระบวนการสังเคราะห์ร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและผู้มีส่วนร่วมในชุมชน

กระบวนการออกแบบถูกพัฒนาอย่างต่อเนื่องผ่านการนำเสนอแบบร่าง การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการปรับแก้รูปแบบให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ ทั้งในด้านขนาด สัดส่วน ความแข็งแรงของวัสดุ และ

ความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมโดยรอบ เมื่อได้รูปแบบที่เหมาะสมแล้ว ผู้วิจัยและคนในชุมชนจึงร่วมกันดำเนินการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมเครื่องปั้นดินเผา โดยกระบวนการสร้างสรรค์ยังคงเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ตามความเหมาะสม

ภาพที่ 6 บรรยากาศการติดตั้งประติมากรรมเครื่องปั้นดินเผา ที่มา:ผู้วิจัย

ขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการวิจัยคือการนำผลงานประติมากรรมไปติดตั้งในพื้นที่สาธารณะของชุมชนหลังสถานีรถไฟศาลาธรรมสพน์ โดยผู้วิจัยพิจารณาความเหมาะสมของตำแหน่งติดตั้งร่วมกับคนในชุมชน เพื่อให้ผลงานสามารถสื่อความหมายเชื่อมโยงกับพื้นที่และการใช้งานจริง การติดตั้งผลงานในพื้นที่

สาธารณะดังกล่าวไม่เพียงเป็นการนำเสนอผลลัพธ์ของการสร้างสรรค์เชิงศิลปะเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการสะท้อนผลการวิจัย (reflection) ที่ช่วยให้เห็นบทบาทของศิลปะต่อพื้นที่ ความรู้สึกเป็นเจ้าของของคนในชุมชน และการพัฒนาพื้นที่สาธารณะในมิติทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างเป็นรูปธรรม

ส่วนที่ 6 การสะท้อนผลและการวิเคราะห์เชิงวิจัย

ภายหลังการติดตั้งผลงานประติมากรรมเครื่องปั้นดินเผาในพื้นที่สาธารณะ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสังเกต การสนทนากลุ่ม และการสะท้อนความคิดเห็นของคนในชุมชน เพื่อนำมาวิเคราะห์ผลลัพธ์ของกระบวนการสร้างสรรค์ในมิติของอัตลักษณ์ชุมชน การมีส่วนร่วม และบทบาทของศิลปะต่อพื้นที่สาธารณะ

ภาพที่ 7 บรรยากาศการจัดกิจกรรม ณ พื้นที่สาธารณะ ชุมชนหลังสถานีรถไฟศาลาธรรมสพน์ ที่มา:ผู้วิจัย

ผลการศึกษาพบว่า งานประติมากรรมมีส่วนช่วยยกระดับบรรยากาศของพื้นที่ โดยทำให้พื้นที่มีลักษณะเป็นพื้นที่สร้างสรรค์และพื้นที่ทางสังคมมากขึ้น ส่งผลให้คนในชุมชนเข้ามาใช้พื้นที่ในการพบปะ พักผ่อน และทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ผลงานยังทำหน้าที่เป็นจุดศูนย์กลางเชิงสัญลักษณ์ของชุมชน และถูกนำมาใช้เป็นจุดหลักในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งด้านวัฒนธรรม การเรียนรู้ และกิจกรรมทางสังคมในชีวิตประจำวัน

การสะท้อนความคิดเห็นของคนในชุมชนชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างสรรค์ตั้งแต่ต้นก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของผลงาน และพื้นที่ ส่งผลให้งานประติมากรรมได้เป็นเพียงวัตถุทางศิลปะ หากแต่เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตและกิจกรรมของชุมชน ผลการวิเคราะห์จึงสะท้อนให้เห็นว่าศิลปะเชิงสร้างสรรค์สามารถมีบทบาทในการพัฒนาพื้นที่สาธารณะให้เป็นพื้นที่มีชีวิตและเอื้อต่อความยั่งยืนของชุมชนในระยะยาว

ภาพที่ 7 บรรยากาศการจัดประเพณีสงกรานต์ ณ พื้นที่สาธารณะ ชุมชนหลังสถานีรถไฟ ศาลาธรรมสพน์ ที่มา:ผู้วิจัย

นอกจากนี้ บทบาทของประติมากรรมในฐานะจุดศูนย์กลางกิจกรรมของชุมชนยังสามารถอธิบายได้ผ่านแนวคิดการสร้างสถานที่ (placemaking) ซึ่งเน้นการออกแบบและพัฒนาพื้นที่โดยยึดผู้คนและกิจกรรมเป็นศูนย์กลางมากกว่าการมองพื้นที่เป็นเพียงโครงสร้างทางกายภาพ (Project for Public Spaces, 2009) การมีงานศิลปะที่เชื่อมโยงกับบริบทและการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงช่วยให้พื้นที่สาธารณะมีชีวิตและเกิดการใช้อย่างต่อเนื่อง

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถสรุปออกเป็นประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. การสะท้อนอัตลักษณ์ชุมชนผ่านงานประติมากรรม

ประติมากรรมเครื่องปั้นดินเผาที่สร้างขึ้นสามารถถ่ายทอดวิถีชีวิต ความสัมพันธ์กับธรรมชาติ และความทรงจำร่วมของชุมชนหลังสถานีรถไฟศาลาธรรมสพน์ได้อย่างชัดเจน รูปทรงและวัสดุที่ใช้ช่วยสร้างความเชื่อมโยงระหว่างผลงานศิลปะกับบริบทพื้นที่

2. บทบาทของกระบวนการมีส่วนร่วม

การเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการวิจัย ช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของผลงาน และส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน กระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะจึงทำหน้าที่เป็นพื้นที่การเรียนรู้และการสื่อสารร่วมกัน

3. การพัฒนาพื้นที่สาธารณะ

การติดตั้งประติมากรรมในพื้นที่สาธารณะช่วยยกระดับบรรยากาศของพื้นที่ให้เอื้อต่อกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรม ทำให้พื้นที่กลายเป็นจุดรวมตัวและพื้นที่สร้างสรรค์ของชุมชน

อภิปรายผล

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าการสร้างสรรค์ประติมากรรมเครื่องปั้นดินเผาผ่านแนวทางวิจัยเพื่อการสร้างสรรค์ สามารถทำหน้าที่เป็นทั้งกระบวนการสร้างองค์ความรู้และเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเชื่อมโยงบริบทพื้นที่ วัสดุพื้นถิ่น และการมีส่วนร่วมของชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดศิลปะกับชุมชนและศิลปะสาธารณะ ซึ่งมองว่างานศิลปะไม่ใช่วัตถุโดดเดี่ยว แต่เป็นส่วนหนึ่งของระบบความสัมพันธ์ทางสังคม

นอกจากนี้ การใช้ดินพื้นถิ่นเป็นวัสดุหลักยังช่วยเน้นย้ำคุณค่าของทรัพยากรในพื้นที่ และเสริมสร้างความตระหนักรู้ด้านความยั่งยืน ผลการวิจัยจึงชี้ให้เห็นว่าศิลปะเชิงสร้างสรรค์สามารถมีบทบาทเชิงสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป

ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดศิลปะสาธารณะและศิลปะกับชุมชน ซึ่งมองว่างานศิลปะในพื้นที่สาธารณะมิได้ทำหน้าที่เพียงสร้างคุณค่าทางสุนทรียภาพ หากแต่เป็นเครื่องมือในการสร้างความหมายของสถานที่และเสริมสร้าง

ความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คนในพื้นที่ (Lacy, S. 1995) งานศิลปะที่เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมจึงมีบทบาทในการเชื่อมโยงผู้คน พื้นที่ และอัตลักษณ์ของชุมชนเข้าด้วยกันอย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะ

จากผลสรุปของงานวิจัยสามารถสามารถพิจารณาแนวทางและข้อเสนอแนะในงานวิจัยได้ดังนี้

1. ควรต่อยอดผลงานวิจัยนี้สู่ชุมชนอื่นเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่สาธารณะให้เกิดประโยชน์ และเกิดสุนทรียะแก่ผู้ใช้พื้นที่นั้นๆ การมีวิจัยการต่อยอดงานวิจัยในเชิงลึกและครอบคลุม จะช่วยให้การพัฒนาประติมากรรมในพื้นที่สาธารณะเป็นไปอย่างมีคุณภาพ และตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างเหมาะสม

2. การประเมินและวิจารณ์ความสำเร็จหลังจากติดตั้งประติมากรรมแล้ว ควรมีการประเมินผลในระยะยาว เช่น การสำรวจความคิดเห็นของประชาชน หรือการวิจัยทางสถิติ

3. การพัฒนาเชิงนวัตกรรม ควรค้นคว้าหาแนวทางในการสร้างสรรค์ประติมากรรมเซรามิกติดตั้งพื้นที่สาธารณะในรูปแบบใหม่ ที่สอดคล้องกับความต้องการและภูมิภาคนั้นๆ

4. ควรมีการจัดนิทรรศการหรือกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างพื้นที่สาธารณะให้มีชีวิตชีวา

เอกสารอ้างอิง

- ถนนอม ชากักดี. (2551). ศิลปะกับชุมชน ชุมชนกับศิลปะ: โครงการศิลปะชุมชนคนต้นแบบ. กรุงเทพฯ: สาขาวิชาทัศนศิลป์-ศิลปะจินตทัศน์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ปราเมศวร์ กลางหมื่นไวย. (2564). โครงการศึกษาและพัฒนาดิน “ชุมชนสถานีรถไฟศาลาธรรมสพน์” สู่กระบวนการออกแบบและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา. มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี.
- ปราเมศวร์ กลางหมื่นไวย. (2565). การพัฒนารูปแบบของที่ระลึกจากวัสดุท้องถิ่นและสื่อส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ “ชุมชนสถานีรถไฟศาลาธรรมสพน์” เพื่อการจัดการผลิตภัณฑ์ชุมชนอย่างยั่งยืน. มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี.
- Grodach, C. (2009). Art spaces, public space, and the link to community. *Community Development*, 45(4), 474-493.
- Lacy, S. (1995). *Mapping the terrain: New genre public art*. Bay Press.
- Project for Public Spaces. (2009). *What is placemaking?*. Project for Public Spaces.